

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»**

Факультет філології

Кафедра української мови

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Елементи етимології на уроках української мови в загальноосвітній школі»

Освітня програма «Середня освіта (українська мова і література)»
Перший (бакалаврський) рівень

Спеціальність 014 Середня освіта

014.01 Українська мова і література

Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Затверджено на засіданні кафедри української мови.
Протокол № 1 від “27” серпня 2019 р.

м. Івано-Франківськ – 2019

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета і цілі курсу
4. Результати навчання (компетентності)
5. Організація навчання курсу
6. Система оцінювання курсу
7. Політика курсу
8. Рекомендована література

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Елементи етимології на уроках української мови в загальноосвітній школі
Викладач	Доцент Любов Іванівна Пена
Контактний телефон викладача	(0342) 59-60-08, 0972168948
Е-mail викладача	oscar.pena@ukr.net
Формат дисципліни	очна, заочна
Обсяг дисципліни	Кредити ЄКТС – 3 (90 год.)
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua/
Консультації	Обговорення загальнометодологічних і загальнонаукових аспектів курсу, особливостей виконання різних форм робіт. Згідно з графіком консультацій.
2. Анотація до курсу	
<p>Дисципліна «Елементи етимології на уроках української мови в загальноосвітній школі» є важливою частиною фахової освіти студентів української філології та майбутніх висококваліфікованих фахівців у галузі освіти. Під час її вивчення четвертокурсники поглиблюють знання, здобуті в курсі сучасної української літературної мови, детальніше знайомляться з етимологією як розділом мовознавчої науки. Засвоєні знання та вміння з цього предмету є основою для ефективного їх упровадження в практику шкільного курсу мови, засобом зацікавлення до вивчення рідної мови в загальноосвітніх закладах, спонукатимуть до глибшого пізнання мови як явищ як студентів – потенційних учителів, так і їхніх майбутніх вихованців.</p>	
3. Мета і цілі курсу	
<p>Метою викладання навчальної дисципліни «Елементи етимології на уроках української мови в загальноосвітній школі» є формування у студентів як майбутніх фахівців професійно зорієнтованих умінь і навичок з етимології, оволодіння необхідними знаннями з метою впровадження їх у навчальний процес загальноосвітньої школи. Основними завданнями вивчення дисципліни є здобуття студентами ґрунтовних знань основ етимології як розділу мовознавства, передбачених програмою, розуміння ними провідних тенденцій розвитку словникового складу мови з огляду на його походження та залучення набутих знань, умінь і навичок у практику навчання української мови у школі.</p>	
4. Результати навчання (компетентності)	
<p>У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен здобути:</p> <ul style="list-style-type: none"> • здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу, вироблення власної дослідницької стратегії й реалізації її у професійній діяльності; • знання та розуміння предметної області й професійної діяльності вчителя; • здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології в практичній діяльності; • здатність бути креативним, застосовувати теоретичні знання в практичних ситуаціях; • здатність вільно і грамотно, усно та письмово спілкуватися державною мовою, утверджувати національні гуманістичні ідеали, мовне й культурне багатство України; 	

- здатність володіти навичками ведення дискусії й наукової полеміки, написання аналітичних і публіцистичних текстів, дотримуватись норм правопису сучасної української мови;
- здатність активно застосовувати професійно-профільні знання, уміння й навички з мовознавчих, літературознавчих, психолого-педагогічних дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах різних типів із використанням передових освітніх технологій;
- здатність використовувати знання про мову як особливу знакову систему у професійній діяльності, її природу, функції, рівні;
- здатність вільно оперувати фаховими термінами для виконання професійних завдань;
- здатність кваліфіковано застосовувати сучасні принципи, підходи, прийоми і засоби формування комунікативної компетентності учнів закладів середньої освіти;
- здатність трансферу сучасних наукових досягнень у загальноосвітні навчальні заклади, у практику викладання української мови та літератури; обміну досвідом професійної діяльності та критичного аналізу власних педагогічних напрацювань;
- здатність до здійснення діяльності з організації, проектування навчально-виховного процесу з української мови і літератури та окремих його складових з урахуванням особливостей типу навчального закладу, індивідуальних та вікових особливостей учнів на основі знань теорій та практики середньої освіти, методики викладання української мови і літератури;
- уміння застосовувати сучасні методики й освітні технології викладання української мови та літератури (зокрема інформаційні) для забезпечення якості навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах;
- здатність кваліфіковано аналізувати навчальні матеріали й добирати посібники й підручники, які найбільше відповідають цілям і умовам навчання.
- вільно спілкуватися з професійних питань державною мовою усно і письмово, використовувати її для організації ефективної комунікації та навчання;
- знати і розуміти систему мови, загальні властивості літератури як мистецтва слова, історію української мови і літератури, вміти застосовувати набуті знання у професійній діяльності;
- знати норми української літературної мови та вміти їх застосовувати у практичній діяльності
- мати навички пошуку, обробки та аналізу інформації з різних джерел, кваліфіковано презентувати результати професійної (педагогічної, наукової, інноваційної) діяльності із застосуванням сучасних інформаційних технологій;
- аналізувати мовні одиниці, визначати їхню взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють;
- мати навички відбирати навчальний матеріал, що відповідає процесу комунікації й посильний та доступний для учнів різних вікових груп у закладах середньої освіти, передбачити можливі навчальні проблеми, з якими учні можуть зіткнутися на уроці;
- уміти аналізувати, систематизувати та узагальнювати результати наукових досліджень у сферах літературознавства, мовознавства, методики навчання фахових дисциплін; оцінювати результати власних наукових досліджень з використанням сучасних методів науки, інформаційних та інноваційних технологій.

5. Організація навчання курсу

Обсяг курсу

Вид заняття

Загальна кількість годин

лекції	12				
практичні заняття	18				
самостійна робота	60				
Ознаки курсу					
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)		Нормативний / вибірковий	
8	014.01 Середня освіта (українська мова і література)	4		Вибіркова дисципліна	
Тематика курсу					
Тема, план	<i>Форма заняття</i>	Література	Завдання, год	Вага оцінки	Термін виконання
Тема 1.Етимологія як розділ мовознавства. Історична лексикологія та етимологія. Завдання етимології. Внутрішня форма слова як важливе поняття етимології. Наукова і народна (побутова) етимологія. Принципи наукової етимології: фонетичний, семантичний, словотвірний, генетичний, речовий, просторовий. Деетимологізація.Лінгводидактичні основи вивчення елементів етимології в загальноосвітніх школах.	лекція, практичне заняття, самостійна робота	відповідно до планів лекцій і практичних занять	опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять, 4год., 2 год., 8 год.	5	Протягом семестру згідно розкладом занять 3
Тема 2.Зародження і розвиток етимологічних знань. Історія мови та етимологія. Короткі відомості про зародження й розвиток етимологічних знань від давнини до сучасності та використання їх у шкільному курсі української мови (на уроках, факультативних заняттях та гуртковій роботі).	лекція, практичне заняття, самостійна робота	відповідно до планів лекцій і практичних занять	опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять, 2год., 2 год., 4 год.	5	Протягом семестру згідно розкладом занять 3
Тема 3.Фонетика та етимологія.	практичне заняття,	відповідно до	опрацювати відповідні	5	Протягом семестру

<p>Елементи етимології на уроках української мови під час вивчення та повторення розділу «Фонетика» (у різних класах). Різні фонетичні зміни, що супроводжують деетимологізацію слова. Явища асиміляції, гаплогії, метатези, синкопи та ін. З'ясування походження деяких слів української мови.</p>	самостійна робота	планів лекцій і практичних занять	наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять, 0 год., 1 год., 4 год.		згідно розкладом занять 3
<p>Тема 4.Словотвір та етимологія. Елементи етимології під час вивчення морфеміки і словотвору в загальноосвітній школі.З'ясування походження деяких слів української мови.</p>	практичне заняття, самостійна робота	відповідно до планів лекцій і практичних занять	опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять, 0 год., 1 год., 4 год.	5	Протягом семестру згідно розкладом занять 3
<p>Тема 5. Розвиток значень слів і етимологія. Елементи етимології під час вивчення й повторення розділу «Лексикологія» в школі (у різних класах). Походження імен (антропонімів). З'ясування походження деяких слів, у т.ч. власних назв українських населених пунктів.</p>	практичне заняття, самостійна робота	відповідно до планів лекцій і практичних занять	опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять, 0 год., 1 год., 4 год.	5	Протягом семестру згідно розкладом занять 3
<p>Тема 6.Аналогія в мові та</p>	лекція,	відповід	опрацювати	5	Протягом

<p>в етимологічних дослідженнях. Що таке етимологічний аналіз? Комплексний підхід до етимологічного аналізу та можливість його застосування на уроках української мови в загальноосвітній школі. Робота, спрямована на з'ясування походження деяких слів української мови.</p>	<p>практичне заняття, самостійна робота</p>	<p>но до планів лекцій і практичних занять</p>	<p>відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять, 2 год., 1 год., 6 год.</p>		<p>семестру згідно з розкладом занять 3</p>
<p>Тема 7. Діалекти й етимологія та вивчення їх на уроках української мови у школі. Елементи етимології під час вивчення й повторення розділу «Лексикологія» в школі, зокрема при розгляді діалектної лексики. Робота, спрямована на з'ясування походження деяких слів української мови.</p>	<p>практичне заняття, самостійна робота</p>	<p>відповідно до планів лекцій і практичних занять</p>	<p>опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять, 0 год., 1 год., 4 год.</p>	<p>5</p>	<p>Протягом семестру згідно з розкладом занять 3</p>
<p>Тема 8. Етимологія запозичень. Етимологізація запозичених слів: звуки і звукосполучення, ускладнення морфемної будови слова, слова-гібриди тощо. Етимологічні дублети. З'ясування походження деяких чужомовних власних і загальних назв. Елементи етимології під час вивчення правопису іншомовних слів.</p>	<p>практичне заняття, самостійна робота</p>	<p>відповідно до планів лекцій і практичних занять</p>	<p>опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять, 0 год., 1 год., 6 год.</p>	<p>5</p>	<p>Протягом семестру згідно з розкладом занять 3</p>

<p>Тема 9. Кальки й етимологія. Що таке калька? Види кальок. Двомовність і кальки. Кальки і пуризм. Вивчення кальок у шкільній програмі. Робота, спрямована на з'ясування походження деяких слів української мови.</p>	<p>практичне заняття, самостійна робота</p>	<p>відповідно до планів лекцій і практичних занять</p>	<p>опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять, 0 год., 2 год., 6 год.</p>	<p>5</p>	<p>Протягом семестру згідно з розкладом занять 3</p>
<p>Тема 10. Етимологія і фразеологія. Етимологічний аналіз української фразеології у шкільному курсі мови. Етимологічне коментування у збірниках паремій. Становлення української фразеологічної етимології. Роль етнокультури в етимологізації фразеологізмів. Моделювання як метод етимологізації фразеологізмів. З'ясування походження найбільш уживаних фразеологізмів української мови.</p>	<p>лекція, практичне заняття, самостійна робота</p>	<p>відповідно до планів лекцій і практичних занять</p>	<p>опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять, 2 год., 2 год., 6 год.</p>	<p>5</p>	<p>Протягом семестру згідно з розкладом занять 3</p>

<p>Тема 11. Етимологія, слововживання і словотворчість. Етимологія і культура мови. Робота, спрямована на з'ясування походження деяких слів української мови.</p>	<p>лекція, практичне заняття, самостійна робота</p>	<p>відповідно до планів лекцій і практичних занять</p>	<p>опрацювати відповідні наукові джерела, виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять, 2 год., 2 год., 4 год.</p>	<p>5</p>	<p>Протягом семестру згідно з розкладом занять 3</p>
<p>Тема 12. Робота з етимологічними словниками. Роль словників (у т.ч. етимологічних) у засвоєнні учнями рідної мови. З'ясування походження слів за допомогою етимологічних словників та довідкової літератури.</p>	<p>практичне заняття, самостійна робота</p>	<p>відповідно до планів лекцій і практичних занять</p>	<p>виконати завдання і вправи, указані в інструктивно-методичних матеріалах до практичних занять, 0 год., 2 год., 4 год.</p>	<p>5</p>	<p>Протягом семестру згідно з розкладом занять 3</p>
<p>Загальна система оцінювання курсу</p>	<p>Оцінювання здійснюється за національною на ECTS шкалою оцінювання на основі 100-бальної системи. (Див.: пункт «9.3. Види контролю» Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»).</p>				
<p>Вимоги до письмової роботи</p>	<p>Концептуально конкретне й емпірично верифіковане висвітлення питань.</p>				
<p>Практичні заняття</p>	<p>Оцінюються за п'ятибальною системою.</p>				
<p>Умови допуску до підсумкового контролю</p>	<p>Виконання всіх запланованих програмою дисципліни форм навчальної роботи, які підлягають контрольному оцінюванню. Мінімальна кількість балів для позитивного зарахування курсу – 50 балів.</p>				

Методи контролю

Методи усного контролю – це бесіда, розповідь студента, роз'яснення. Основою усного контролю слугує монологічна відповідь студента (у підсумковому контролі це більш повний, системний виклад) або запитально-відповідна форма – бесіда, у якій

викладач ставить запитання і чекає відповіді. Усний контроль, як поточний, проводиться на кожному занятті в індивідуальній, фронтальній або комбінованій формі.

Письмовий контроль (контрольна робота, реферат) забезпечує глибоку і всебічну перевірку засвоєння, оскільки вимагає комплексу знань і умінь студента. У письмовій роботі студенту необхідно показати і теоретичні знання, і вміння застосовувати їх для розв'язання конкретних завдань, проблем, крім того, виявляється ступінь оволодіння письмовою мовою, вміння логічно, адекватно проблемі скласти свій текст, оцінювати проблему.

Дидактичний тест (тест досягнень) – це набір стандартизованих завдань із визначеного матеріалу, який встановлює ступінь засвоєння його студентами.

Контроль набутих знань і умінь із навчальної дисципліни здійснюється на практичних заняттях та під час перевірки виконаної студентом самостійної роботи шляхом усного чи письмового опитування студента.

Форми контролю: усне опитування згідно із планами практичних занять, самостійна робота, реферат, тестові завдання, тестова контрольна робота, залікова тестова робота.

7. Політика курсу

Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються. У випадку таких подій – реагування відповідно до [Положення 1](#) і [Положення 2](#).

8. Рекомендована література

- Булаховський Л.А. Нариси з загального мовознавства. К., 1959.
- Вихованець І.Р. Таїна слова. К., 1990. 284 с.
- Голянич М.І. Внутрішня форма слова і дискурс: Монографія. Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Пикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. 296 с.
- Голянич М.І. Внутрішня форма слова і художній текст: Монографія. Івано-Франківськ: Плай, 1997. 178 с.
- Етимологічний аналіз української фразеології. *Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологія сучасної української мови: Навчальний посібник.* К.: Знання, 2007. С. 366-403.
- Етимологічний словник української мови: У 7 т. К.: Наукова думка, 1982. 633 с.; 1985. 572 с.; 1989. 552 с.; 2003. 656 с.; 2006. 704 с.; 2012. 568 с.
- Коваль А.П. Пригоди слова. К., 1985. 207 с.
- Коваль А.П. Слово про слово. К., 1986. 384 с.
- Коваль А.П. Спочатку було Слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові. К.: Либідь, 2001. 312 с.
- Клименко Н.Ф. Як народжується слово. К., 1991. 288 с.
- Откупщиков Ю.В. К истокам слова. Рассказы о науке этимологии. 4-е изд., перераб. СПб.: «Авалон», «Азбука-классика», 2005. 352 с.
- Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П. Власні імена людей: словник-довідник. К.: Наукова думка, 1986. 310 с.
- Українська мова. Енциклопедія. 4-е вид. К.: Укр. енциклопедія ім. М.П.Бажана, 2013.
- Українська мова. Енциклопедія / За ред. І.В.Муромцева. К.: Вид-во «Майстер-клас», 2011. 400 с.
- Чак Є.Д. Барви нашого слова. К., 1989. 176 с.
- Чак Є.Д. Таємниці слова. К.: Веселка, 1991. 226 с.

Викладач кандидат філологічних наук, доцент **Л.І.Пена.**